

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΖΙΤΖΙΚΑΚΗΣ
ΒΑΣΙΛΗΣ ΓΕΩΡΓΕΛΗΣ
ΕΛΕΝΗ ΤΣΑΜΙΛΗ
ΚΙΚΗ ΚΟΝΤΟΜΗΝΑ

ΑΡΧΑΙΑ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΗΘΙΚΑ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ (ΕΝΟΤΗΤΕΣ 5n & 6n)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Με ποιον τρόπο θεωρεί ο Αριστοτέλης ότι μπορεί να διαπιστωθεί το είδος των *έξεων* που έχει -ή τείνει να- διαμορφώσει κανείς και με ποια προσφιλή σε αυτόν μέθοδο ενισχύει την άποψή του αυτή;
2. Ποιες λειτουργίες θεωρεί ο Αριστοτέλης ότι επιτελεί η αρετή γενικά σε οποιοδήποτε φυσικό ή τεχνητό δημιούργημα; Ποιος προκαταρκτικός ορισμός της ηθικής αρετής συνάγεται με βάση αυτές;
3. Πώς ορίζει την ευδαιμονία στα *Ηθικά Νικομάχεια* ο Αριστοτέλης και ποιες προϋποθέσεις θέτει για την κατάκτησή της;
4. **ανοχή, αγωγή, άγονος, διηνεκές, ανάρρηση:** Με ποιες λέξεις του αρχαίου κειμένου σχετίζονται ετυμολογικά οι παραπάνω;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, ασφαλές κριτήριο για να διαπιστώσει κανείς τι είδους *έξεις* έχει διαμορφώσει κάποιος άνθρωπος, αποτελεί το αίσθημα της χαράς ή της λύπης που νιώθει αυτός κατά την τέλεση μιας πράξης. Για να τεκμηριώσει τη θέση του αυτή, χρησιμοποιεί μια σειρά παραδειγμάτων από τον καθημερινό βίο των ανθρώπων. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι κάποιος που απέχει από τις σωματικές ηδονές και αισθάνεται χαρά γι' αυτό είναι εγκρατής («ὁ μὲν γὰρ ἀπεχόμενος τῶν σωματικῶν ἡδονῶν καὶ αὐτῶ τούτῳ χαίρων σώφρων»), ενώ αυτός που λυπάται και δυσφορεί με τη συγκεκριμένη κατάσταση είναι ακόλαστος, ακόμα κι αν την υπομένει («ὁ δ' ἀχθόμενος ἀκόλαστος»). Κατά τον ίδιο τρόπο, αναφέρει ότι κάποιος που αντιμετωπίζει με χαρά ή, έστω, χωρίς λύπη τις δυσχέρειες ή τους κινδύνους που συναντά στη ζωή του, είναι ανδρείος («ὁ μὲν ὑπομένων τὰ δεινὰ καὶ χαίρων ἢ μὴ λυπούμενός γε ἀνδρείος»), ενώ αυτός που στενοχωριέται και φοβάται όταν καλείται να αντιμετωπίσει τέτοιες καταστάσεις, είναι δειλός, ακόμη κι αν τις αντιμετωπίζει («ὁ δὲ λυπούμενος δειλός»). Τούτο σημαίνει ότι στον άνθρωπο που έχει κατακτήσει τις ηθικές αρετές και τις έχει καταστήσει σταθερό και μόνιμο γνώρισμα του χαρακτήρα του, υπάρχει αντιστοιχία μεταξύ ενεργειών και ψυχικών διαθέσεων: η εκδήλωση ηθικά αποδεκτών συμπεριφορών (αυτοκυριαρχία, γενναιότητα, δικαιοσύνη κ.τ.λ.) συνοδεύεται από ευάρεστες συναισθηματικές διαθέσεις (χαρά, ικανοποίηση, ψυχική ευφορία), ενώ η εκδήλωση ηθικά απαράδεκτων και κατακριτέων (ακολασία, δειλία, αδικία κ.τ.λ.) συνοδεύεται από δυσάρεστες συναισθηματικές διαθέσεις (λύπη, στενοχώρια). Αντίθετα, στον άνθρωπο που δεν έχει κατακτήσει τις συγκεκριμένες ιδιότητες, δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο: η τέλεση ηθικά αξιόπαιων πράξεων (πράξεις αυτοκυριαρχίας, γενναιότητας, δικαιοσύνης κ.τ.λ.) του προκαλεί δυσάρεστα, αρνητικά συναισθήματα (λύπη, δυσάρεσκεια, δυσφορία), ενώ η διάπραξη ηθικά απαράδεκτων ενεργειών (πράξεις ακολασίας, δειλίας, αδικίας κ.τ.λ.) του προκαλεί ευάρεστα, θετικά συναισθήματα (χαρά, ικανοποίηση, ευχαρίστηση).
2. Στην προσπάθειά του να ορίσει την ηθική αρετή, ο Αριστοτέλης εντοπίζει τις δύο βασικές λειτουργίες που επιτελεί γενικά η «ἀρετή» σε οποιοδήποτε φυσικό ή τεχνητό δημιούργημα: α. οδηγεί αυτό το ίδιο στην τελείωση, στην ολοκλήρωσή του («αὐτὸ τε εὖ ἔχον ἀποτελεῖ») και β. το καθιστά ικανό να εκτελέσει με άρτιο τρόπο το έργο, τη δραστηριότητα που η φύση τού έχει αναθέσει («καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ εὖ ἀποδίδωσιν»). Προκειμένου να καταστήσει εύληπτη και σαφή την παραπάνω θέση του, ο Αριστοτέλης καταφεύγει, κατά την προσφιλή του συνήθεια, σε απλά παραδείγματα από την καθημερινή εμπειρία, που αποκαλύπτουν τις διδακτικές προθέσεις της συγγραφής του. Επισημαίνει λοιπόν ότι η «ἀρετή» του οφθαλμοῦ είναι η ιδιότητα εκείνη που και το ίδιο το όργανο καθιστά τέλειο, απολύτως υγιές («σπουδαῖον») και ταυτόχρονα του επιτρέπει να επιτελέσει με άρτιο τρόπο την αποστολή του (την όραση των αισθητών πραγμάτων). Αντίστοιχα, η «ἀρετή» του ἵππου είναι η ιδιότητα εκείνη που και το ίδιο το ζώο οδηγεί στην ολοκλήρωσή του («ἢ τοῦ ἵππου ἀρετὴ ἵππον τε σπουδαῖον ποιεῖ»), αλλά και του παρέχει τη δυνατότητα να εκτελεί με απόλυτη επιτυχία το έργο που η φύση τού έχει αναθέσει (διάσχιση μεγάλων αποστάσεων, συμμετοχή σε ιππικούς αγώνες, μεταφορά αναβάτη, αντοχή στις πολεμικές αναμετρήσεις). Έχοντας πλέον δείξει με τον προαναφερθέντα τρόπο τις βασικές λειτουργίες που η «ἀρετή» επιτελεί σε οποιοδήποτε φυσικό ή τεχνητό δημιούργημα, ο Αριστοτέλης οδηγείται στη διαπίστωση ότι «καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἀρετὴ εἴη ἂν ἢ ἕξις ἀφ' ἧς ἀγαθὸς ἄνθρωπος γίνεται καὶ ἀφ' ἧς εὖ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἀποδώσει», δηλαδή ότι η ανθρώπινη αρετή είναι μία ἕξις που και τον ίδιο τον άνθρωπο τον καθιστά ενάρετο (τον οδηγεί στην τελείωσή του), αλλά και του παρέχει τη δυνατότητα να πραγματώσει με επιτυχία τον τελικό σκοπό της ύπαρξής του (κατάκτηση της ευδαιμονίας).
3. Βλ. εισαγωγή σχολικού βιβλίου σελ. 152: «Όλες λοιπόν αυτές οι ιδέες ... μια διεξοδικότατη διερεύνηση του ενδιαφέροντος αυτού θέματος».
4. **ανοχή:** ἔξεων, ἀπεχόμενος, ἀπεχόμεθα, ἕξις, ἔχον, ἔχει, **αγωγή:** ἤχθαι, **άγονος:** ἐπιγινομένην, γίνεται, **διηνεκές:** ἐνεγκεῖν, **ανάρρηση:** ῥητέον.

κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν καὶ τὸν λόγον τὸν τὸ τί ἦν εἶναι λέγοντα μεσότης ἐστὶν ἡ ἀρετή, κατὰ δὲ τὸ ἄριστον καὶ τὸ εὖ ἀκρότης

κυκλοφορεῖ...

ΠΛΑΤΩΝΟΣ
ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

Π. ΤΖΙΤΖΙΚΑΚΗΣ

εκδόσεις
ΠΡΟΥΚΑΜΙΑΣ

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ισοκράτους, Περὶ τοῦ ζεύγους 5-6

Οἱ γὰρ τὸ πρῶτον ἐπιβουλεύσαντες τῷ δήμῳ καὶ καταστήσαντες τοὺς τετρακοσίους, ἐπειδὴ παρακαλούμενος ὁ πατὴρ οὐκ ἤθελεν γενέσθαι μετ' αὐτῶν, ὀρώντες αὐτὸν καὶ πρὸς τὰς πράξεις ἐρρωμένως ἔχοντα καὶ πρὸς τὸ πλῆθος πιστῶς διακείμενον, οὐχ ἠγοῦντ' οὐδὲν οἰοί τ' εἶναι κινεῖν τῶν καθεστώτων, πρὶν ἐκποδῶν ἐκεῖνος αὐτοῖς γένοιτο. Εἰδότες δὲ τὴν πόλιν τῶν μὲν περὶ τοὺς θεοὺς μάλιστ' ἂν ὀργισθεῖσαν, εἴ τις εἰς τὰ μυστήρια φαίνοιτ' ἔξαμαρτάνων, τῶν δ' ἄλλων εἴ τις τολμῶν τὸν δῆμον καταλύειν, ἀμφοτέρας ταύτας συνθέντες τὰς αἰτίας εἰσήγγελλον εἰς τὴν βουλήν, λέγοντες ὡς ὁ πατὴρ μὲν συνάγοι τὴν ἔταιρειαν ἐπὶ νεωτέροις πράγμασιν, οὗτοι δ' ἐν τῇ Πουλυτίωνος οἰκίᾳ συνδειπνοῦντες τὰ μυστήρια ποιήσιν.

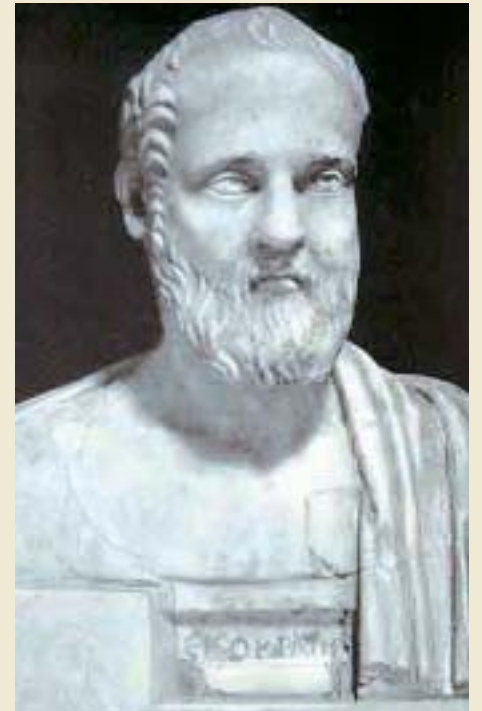
ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Να μεταφράσετε το κείμενο που σας δίνεται.
2. Να γράψετε το ζητούμενο τύπο για καθεμιά από τις λέξεις που σας δίνονται:

καταστήσαντες:	το α' ενικό οριστικής αορίστου β'
ὁ πατήρ:	τη δοτική πληθυντικού
ὀρώντες:	το β' ενικό ευκτικής ενεργητικού ενεστώτα
τὸ πλῆθος:	τη γενική πληθυντικού
ἠγοῦντο:	το β' πληθυντικό στον ίδιο χρόνο
εἰδότες:	το α' πληθυντικό υποτακτικής ενεστώτα
φαίνοιο:	το β' ενικό οριστικής υπερσυντελείου στην ίδια φωνή
συνθέντες:	το γ' πληθυντικό οριστικής ενεργητικού ενεστώτα
συνάγοι:	το γ' ενικό προστακτικής μέσου παρακειμένου
νεωτέροις:	τον ίδιο τύπο στον θετικό και στον υπερθετικό βαθμό
3. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τις παρακάτω λέξεις: τῷ δήμῳ, διακείμενον, κινεῖν, αὐτοῖς, ἐπὶ πράγμασιν.
4. «εἰσήγγελλον εἰς τὴν βουλήν, λέγοντες ὡς ὁ πατήρ μὲν [δηλ. ὁ Ἀλκιβιάδης] συνάγοι τὴν ἔταιρειαν ἐπὶ νεωτέροις πράγμασιν, οὗτοι δ' ἐν τῇ Πουλυτίωνος οἰκίᾳ συνδειπνοῦντες τὰ μυστήρια ποιήσιν»: Να μετατρέψετε τον πλάγιο λόγο του αποπάσματος σε ευθύ.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Εκείνοι, λοιπόν, που επιβουλεύτηκαν αρχικά τη δημοκρατία και τοποθέτησαν στην εξουσία τους τετρακοσίους, καθώς έβλεπαν ότι ο πατέρας μου, αν και τον προέτρεπαν, δεν ήθελε να συνεργαστεί μαζί τους κι ότι και δυναμικός άνθρωπος ήταν και πιστός στο λαό, πίστευαν ότι δεν μπορούσαν να μεταβάλουν το πολίτευμα πριν τον εξουδετερώσουν. Επειδή γνώριζαν ότι από τα θρησκευτικά ζητήματα η πόλη θα εξοργιζόταν πρωτίστως στην περίπτωση που αποκαλυπτόταν ότι κάποιος παρωδεί τα [Ελευσίεια] μυστήρια, και από τα υπόλοιπα εάν κάποιος τολμούσε να καταλύσει τη δημοκρατία, αφού συνέδεσαν τις δύο αυτές κατηγορίες, έκαναν καταγγελία στη βουλή, λέγοντας ότι ο πατέρας μου συγκεντρώνει τους οπαδούς του προκειμένου να επιφέρει πολιτειακή αλλαγή και ότι τα συγκεκριμένα άτομα κατά τη διάρκεια ενός δείπνου στην οικία του Πουλυτίωνα τέλεσαν τα [Ελευσίεια] μυστήρια.
2. **καταστήσαντες:** κατέστην
ὁ πατήρ: τοῖς πατράσι(ν)
ὀρώντες: ὀρώς και ὀρώης
τὸ πλῆθος: τῶν πλῆθῶν
ἠγοῦντο: ἠγείσθε
εἰδότες: εἰδῶμεν
φαίνοιο: ἐπέφανσο
συνθέντες: συντιθέασι(ν)
συνάγοι: συνήχθω
νεωτέροις: νέοις, νεωτάτοις
3. **τῷ δήμῳ:** αντικείμενο της μετοχής «ἐπιβουλεύσαντες»
διακείμενον: κατηγορηματική μετοχή, εξαρτώμενη από τη μετοχή «ὀρώντες», συνημμένη στο αντικείμενό της («αὐτὸν»)
κινεῖν: τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στην απαρεμφατική περίφραση «οἰοί τ' εἶναι»
αὐτοῖς: δοτική προσωπική χαριστική από το «ἐκποδῶν γένοιτο»
ἐπὶ πράγμασιν: εμπρόθετος προσδιορισμός του σκοπού.
4. Ἀλκιβιάδης συνάγει τὴν ἔταιρειαν ἐπὶ νεωτέροις πράγμασιν, οὗτοι δ' ἐν τῇ Πουλυτίωνος οἰκίᾳ συνδειπνοῦντες τὰ μυστήρια ἐποίησαν.

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
(436-338 Π.Χ)

Ένας από τους 10 ρήτορες του αλεξανδρινού «Κανόνος» και από τους σπουδαιότερους ρητοροδιδασκάλους της κλασικής αρχαιότητας. Μαθήτευσε κοντά στους σοφιστές Πρόδοκο και Γοργία, που του ενέπνευσαν την ιδέα της «πανελληνίας ενότητας». Στη σχολή ρητορικής που ίδρυσε στην Αθήνα, δίδαξε ο ίδιος πολλούς πολιτικούς κατά τις πρώτες δεκαετίες του 4 π.Χ αιώνα. Δεν ήταν, όμως, μόνο λογογράφος. Είχε και ο ίδιος πολιτική άποψη τεκμηριωμένη και ως υπέρμαχος της ειρήνης και της ενότητας των Ελλήνων, έγραψε τον περίφημο «Παναγηυρικό» του (380 π.Χ), που ήταν ένα κήρυγμα συνένωσης των Ελλήνων υπό την αθηναϊκή ηγεμονία. Όταν αργότερα η παρακμή της Αθήνας τον απογοήτευσε, δεν δίστασε να γράψει το «Περί ειρήνης», όπου κατέκρινε δριμύτητα την εξωτερική πολιτική των Αθηναίων αλλά και τη διαφθορά του δημοκρατικού πολιτεύματος. Ένα χρόνο μετά τη λήξη του συμμαχικού πολέμου (354 π.Χ) μέσω του «Αρεοπαγίτικου» του λόγου απαίτησε την επιστροφή του πολιτεύματος του Κλεισθένη. Δεν έπαψε βέβαια ποτέ να αναζητά τρόπους για την πανελλήνια ενότητα. Πίστεψε προς το παρόν ότι ίσως υπό την ηγεσία του Φιλίππου να γινόταν κάτι τέτοιο. Τον απογοήτευσε όμως και ο βασιλιάς των Μακεδόνων, εναντίον του οποίου έγραψε τον τελευταίο του λόγο, τον «Παναθηναϊκό» (342-339 π.Χ).

